

GÜNEY KIBRIS'TA YAŞAYAN KIBRISLI TÜRKLERİN ANA DİLDE EĞİTİM HAKLARININ İÇ HUKUK VE ULUSLARARASI HUKUK AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ^(*)

(Araştırma Makalesi)

Ali DAYIOĞLU (**)

Öz

Kıbrıs'la ilgili olarak bugüne kadar yapılan çalışmalarda Kıbrıs sorunu neredeyse tüm yönleriyle ele alınmış olmakla birlikte, Güney Kıbrıs'ta yaşayan Kıbrıslı Türkler ile 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası uyarınca Kıbrıs Türk toplumunun parçası olarak kabul edilen Müslüman Romanların (Gurbetlerin) Türkçe eğitim görme haklarıyla ilgili bir çalışma yapılmamıştır. Konu, yalnızca, çeşitli uluslararası örgütlerin ve sivil toplum kuruluşlarının raporlarında yer almıştır. Oysa ana dilde eğitim en temel insan haklarının başında gelmektedir. Bundan dolayı, Kıbrıs Türk toplumunun Türkçe eğitim veren okullar kurma, yönetme ve denetleme hakkına sahip olduğu Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nda açıkça belirtilmiştir. Güney Kıbrıs'ta yaşayan Kıbrıslı Türklerin eğitim hakları Kıbrıs Cumhuriyeti'nin taraf olduğu uluslararası antlaşmalarda da tanınmıştır. Üstelik, güneyde yaşayan Kıbrıslı Türkler için bir Türk ilkokulu açılacağı yönünde Kıbrıs Rum liderliği tarafından geçmişte taahhütte de bulunmuştur. Bunlara rağmen Kıbrıs Cumhuriyeti adına hareket eden Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY), Eylül 2021 itibarıyla bu hakkın kullanılmasını önlemekte, Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nı ihlal etmekte, bağlı bulunduğu uluslararası belgelere ve konuyla ilgili standartlara aykırı davranmaktadır. Güney Kıbrıs'ta yaşayan Kıbrıslı Türkler bakımından son derece önemli olan bu konuyu derinlemesine inceleyebilmek için önce Kıbrıs Cumhuriyeti iç hukukunda ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin taraf olduğu uluslararası belgelerde ana dilde eğitim hakkıyla ilgili düzenlemeler ele alınacaktır. Ardından, birincil kaynaklardan yararlanılarak konuyla ilgili yaşanan gelişmeler ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin yükümlülükleri aktarılacaktır. Son olarak da, bu hakkın elde edilebilmesi için nelerin yapılabileceği tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs Cumhuriyeti (Güney Kıbrıs Rum Yönetimi), Uluslararası Hukuk, Kıbrıslı Türkler, Gurbetler, Ana Dilde Eğitim Hakkı.

*) Bu makale, 3-4 Temmuz 2021'de düzenlenen e-ICEESS'21 konferansında sunulmuş olan "Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nde Yaşayan Kıbrıslı Türklerin Eğitim Haklarının İç Hukuk ve Uluslararası Hukuk Açısından Değerlendirilmesi" başlıklı bildirisinin geliştirilmiş ve güncellenmiş hâlidir.

**) Doç. Dr., Lefke Avrupa Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, (e-posta: adayioğlu@eul.edu.tr). ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5018-511X>

An Evaluation of the Right to Education in the Mother Tongue of Turkish Cypriots Living in South Cyprus in Terms of Domestic and International Law

Abstract

Although the Cyprus problem has been examined thoroughly in studies carried out on Cyprus, no study has been done on the right to receive education in Turkish of the Turkish Cypriots and Muslim Roma (Gurbeties) who were accepted as part of the Turkish Cypriot community by the 1960 Constitution of the Republic of Cyprus living in Southern Cyprus. This problem has only been included in the reports of various international organizations and non-governmental organizations but has not been examined in detail. However, the right to education in mother tongue is one of the most basic human rights. It is clearly stated in the Constitution of the Republic of Cyprus that the Turkish Cypriot community has the right to establish, manage and supervise schools providing education in Turkish. The education rights of Turkish Cypriots living in Southern Cyprus have been also recognized in international treaties to which the Republic of Cyprus is a party. In addition, the Greek Cypriot leadership has in the past made a commitment to open a Turkish primary school for Turkish Cypriots living in the south. Despite this commitment, the Greek Cypriot Administration (GCA), acting on behalf of the Republic of Cyprus, has been preventing the exercise of this right as of September 2021, violating the Constitution of the Republic of Cyprus and acting against international documents to which it is bound and the relevant standards. In order to examine this issue, which is extremely important for Turkish Cypriots living in Southern Cyprus, the regulations regarding the right to education in the mother tongue in domestic law and the international documents to which the Republic of Cyprus is a party will be studied. Then, the developments on the subject and the obligations of the Republic of Cyprus will be explained by using primary sources. Finally, the available ways to achieve this right will be discussed.

Keywords: *Republic of Cyprus (Greek Cypriot Administration), International law, Turkish Cypriots, Gurbeties, Right to Education in the Mother Tongue.*

1. Giriş

Soğuk Savaş'ın sona erip insan ve azınlık haklarının eskiye oranla çok daha fazla önem kazandığı 1990'lı yıllardan itibaren üzerinde sıkça durulan konulardan bir tanesini ana dilde eğitim hakkı oluşturmaktadır. Ana dilde eğitim, bir dil ve kültürel kimlik hakkı olmanın dışında çocukların eğitimlerini doğrudan etkileyen bir faktör olarak öne çıkmaktadır. Buna göre çocuklar, duygu ve düşüncelerini en iyi kendi ana dilleriyle ifade edebildiklerinden, ana dilde eğitim onların düşünsel, ruhsal ve kimliksel gelişimleri bakımından son derece önemli olmakta, okuldaki başarılarını olumlu yönde etkilemektedir (Ensari, 2014). Ana dilde elde edilen bilişsel ve akademik temel, ikinci bir dilin daha kolay ve iyi şekilde öğrenilmesini de sağlamaktadır. Ana dillerine hâkim olamamış çocuklar, iki dilli toplumlarda diğer bir dili öğrenmekte zorluk çekmekte, bu durum iki dilin de

tam olarak öğrenilememesine neden olmaktadır (Gök, 2012). Bu ‘araf’ta olma hali, söz konusu kişilerin yaşadıkları topluma entegrasyonlarını doğrudan etkilemektedir.

Böylesine önemli olan ana dilde eğitim, müfredattaki derslerin önemli/kayda değer bir kısmının çocuğun ana dilinde verilmesi anlamına gelmektedir. Burada dikkat çeki- ci olan husus, derslerin yalnızca ana dilde değil, değişen ölçülerde çoğunluk dilinde de verilmesidir. Dolayısıyla, ana dilde eğitim denildiğinde, müfredattaki derslerin ana dilin yanı sıra çoğunluk dilinde de verildiği bir model anlaşılmaktadır. Çift dilli veya çok dilli bir modelin benimsenmesinin nedeni, heterojen toplumlarda azınlık gruplarına mensup kişilerin topluma entegrasyonlarını sağlamaktır. Bu model içerisinde ana dil ile çoğunluk dilinin ağırlıkları, devletlerin bağlı oldukları uluslararası antlaşmalara ve eğitimle gü- dülen amaca göre değişmektedir. Yani burada, ana dille eğitimle azınlık dilinin korunma- sının mı yoksa çoğunluğun diline geçişin sağlanmasının mı ya da iki dilli veya çok dilli bir yapıya entegre olmanın mı amaçlandığı belirleyici olmaktadır (Sürmeli, 2015).

Ana dilde eğitim talebi, ülkesini tek dilli görüp bu dili toplumun geneline dayatmaya çalışan ve resmî dil dışında bir dilde eğitim yapılmasına karşı çıkan ulus-devletler ile birden fazla resmî dile ve eğitim diline sahip ülkelerde, üyesi oldukları dilsel topluluktan farklı bölgelerde yaşayan kişiler bakımından sorun oluşturmaktadır. Bu bölgelerde ya- şayan ve azınlık konumunda bulunanlar, çoğunluk dilinin asimilasyoncu baskısına karşı direnebilmek için ana dilde eğitim talebini gündeme getirmektedirler (İnceoğlu, 2013). Dolayısıyla, yukarıda da değinildiği gibi, ana dilde eğitim hakkını kimlik olarak var olma hakkı şeklinde de değerlendirmek gerekmektedir.

Bu genel bilgileri aktardıktan sonra Güney Kıbrıs’ta yaşayan Kıbrıslı Türkler ile 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası uyarınca Kıbrıs Türk toplumunun parçası olarak kabul edilen Müslüman Romanların (Gurbetlerin) ana dilde eğitim haklarını incelemeye geçe- biliriz.

Araştırma Etiği

Bu çalışma, etik çalışma ve yayın ilkelerine uygun bir şekilde hazırlanmıştır. Araştır- ma süreci boyunca akademik araştırma ilke ve kuralları göz önünde bulundurulmuş ve çalışma bu çerçevede kaleme alınmıştır.

2. Kıbrıs Cumhuriyeti İç Hukukunda Ana Dilde Eğitim Hakkıyla İlgili Düzenlemeler

1960’ta kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti hukuki olarak “iki toplumluluk” prensibine da- yanan bir devlettir. Bu toplumlar da Kıbrıslı Türkler ve Kıbrıslı Rumlardan oluşmaktadır. Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası’nın 2. maddesinin ilk iki fıkrasında Türk ve Rum toplum- ları “etnik köken, dil, kültür ve din” çerçevesinde tanımlandıktan sonra, 3. fıkrada “bu iki toplumun dışındaki gruplara mensup Cumhuriyet vatandaşlarından Kıbrıs Türk veya Kıbrıs Rum toplumlarından birine katılma” yönünde bir seçim yapmaları istenmiştir. Bu

düzenlemeden hareketle, dinî grup olarak nitelendirilen Ermeniler, Marunîler ve Latinler, Hıristiyan olmaları nedeniyle Rum toplumuna katılma yönünde tercihte bulunmuşlardır (Kyle, 1997). Kıbrıs Cumhuriyeti kurulduğu zaman sayıları 502 olarak hesaplanan ve büyük çoğunlukla Müslüman olan Romanlar ise dinî grup olarak tanınmamışlar (Council of Europe, 2006), Müslüman Romanlar Kıbrıs Türk toplumunun, Hıristiyan olanlar da Kıbrıs Rum toplumunun parçası olarak kabul edilmişlerdir. Müslüman Romanların büyük çoğunluğu kendilerini “Gurbet” olarak tanımlamakta, Türkçenin yanı sıra “Gurbetçe” olarak adlandırılan yazılı olmayan bir dil kullanmaktadırlar. Eğitim dilleri ise Türkçedir (Dayioğlu, 2014).

Kıbrıslı Türklerin, dolayısıyla da Gurbetlerin eğitim hakkı Anayasa’da ve Fasıllık 166 İlköğretim Yasası’nda düzenlenmiştir. Anayasa’nın 3. maddesinde Kıbrıs Cumhuriyeti’nin resmî dillerinin Türkçe ve Yunanca olduğu ifade edildikten sonra, eğitim konusu 20. ve 87. maddelerde ele alınmıştır. 20. maddenin 2. fıkrası “İlk eğitimi Elen ve Türk Cemaat Meclisleri kendi Cemaat İlk Okullarında parasız sağlayacaklardır” hükmünü getirirken, 4. fıkrada “İlk eğitimden gayri eğitim, lâyük ve uygun bulunan hallerde, Elen ve Türk Cemaat Meclislerince, ilgili bir cemaat kanunu ile tesbit olunacak hüküm ve şartlara göre, sağlanacaktır” düzenlemesine yer verilmiştir. Anayasa’nın 87. maddesinde ise şu düzenleme getirilmektedir: “1. Cemaat Meclisleri, kendi Cemaatları bakımından... aşağıdaki konularda teşriî kuvveti kullanmak hakkına sahiptirler: ...(b) Bütün eğitim, kültür ve öğretim konuları...”.

Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası’nın dışında, eğitimle ilgili diğer düzenlemeler Fasıllık 166 İlköğretim Yasası’nda yer almaktadır. Yasa’nın 9/2. maddesinde, Türk okulları için oluşturulacak Okul İdare Heyeti’nin (Okul Encümeni) bir başkandan, bir başkan yardımcısından, Evkaf temsilcileri ile Bakanlar Kurulu tarafından Türk cemaati içerisinde ilköğretim konusunda yetkin olan kişiler arasından her bölgeden seçilecek altı kişiden oluşacağı belirtilmiştir. 107/2. maddede ise, Türklerin ilköğrenimleriyle ilgili konuların Türk okulları için oluşturulacak Okul İdare Heyeti’nin yetkisi ve görevi dâhilinde bulunacağı ifade edilmiştir (The Statute Laws of Cyprus, 1959). Benzer düzenlemeler Rum okulları için Yasa’nın 9/1. ve 107/1. maddelerinde yer almıştır.

Görüldüğü gibi, gerek 1960 Anayasası’nda, gerekse Fasıllık 166 İlköğretim Yasası’nda ana dilde eğitim verecek okullar kurmak, yönetmek ve denetlemek dâhil olmak üzere eğitimle ilgili tüm konulardan Kıbrıs Türk ve Kıbrıs Rum toplumları yetkili kılınmıştır. Bundan dolayı, Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası’nda, eğitimle ilgili hususları düzenleyip denetleyecek bir eğitim bakanlığı öngörülmemiştir. Bu durum, Kıbrıs sorununa kalıcı bir çözüm bulmak amacıyla 1974 sonrasında Birleşmiş Milletler (BM) bünyesinde hazırlanan barış planlarına da yansımış, eğitim alanıyla ilgili bütün konular Kıbrıs Türk ve Rum toplumlarının yetki alanlarına bırakılmıştır. Bundan ötürü, Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası’na benzer şekilde, bu çözüm planlarında da ortak bir eğitim bakanlığı öngörülmemiştir.

3. Ana Dilde Eğitim Hakkıyla İlgili Olarak Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Uluslararası Yükümlülükleri

Kıbrıslı Türkler, 1959-1960 Zürih ve Londra Antlaşmaları başta olmak üzere çeşitli uluslararası belgelerde ve Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nda Cumhuriyet'in iki eşit ortak kurucu unsurundan birisi olarak kabul edilmektedirler. Bununla birlikte, bugün var olan koşullarda, aynen Kıbrıs'ın kuzeyinde yaşayan Kıbrıslı Rumlar gibi (Dayıoğlu, 2014), Güney Kıbrıs'ta yaşayan Kıbrıslı Türklerin de fiili (de facto) bir azınlık grubu oluşturduklarını söylemek gerekmektedir. Bu durum, çeşitli uluslararası kuruluşlar ve raporlar tarafından da zımnen ya da açık şekilde dile getirilmektedir. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Dışişleri Bakanlığı'nın yıllık insan hakları raporlarında, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin iki ana toplumundan birini oluşturan Kıbrıslı Türklerin, güneyde nüfus olarak azınlık durumunda buldukları ve ayrımcılığa maruz kaldıkları belirtilmektedir (U.S. Department of State, 2020). Avrupa Konseyi (AK) bünyesinde hazırlanan Bölgesel Diller ya da Azınlık Dilleri Avrupa Şartı'nın uygulanmasıyla ilgili olarak Uzmanlar Komitesi'nin Kıbrıs Cumhuriyeti hakkında hazırladığı 14 Mart 2012 tarihli üçüncü ülke raporunda, Kıbrıs'taki mevcut durumdan dolayı Kıbrıs Cumhuriyeti'nin yetkisi dâhilindeki topraklarda Türkçenin de facto olarak azınlık dili konumunda olduğu vurgulanmıştır (Council of Europe, 2012). BM İnsan Hakları Komitesi ise, Kıbrıs'ın güneyinde yaşayan Kıbrıslı Türkleri açık bir şekilde etnik azınlık olarak tanımlamıştır (United Nations, 2015).

Gurbetler bakımından daha ilginç bir durum söz konusudur. Bu topluluğa mensup kişiler bir yandan Kıbrıs Türk toplumunun parçası sayılırlarken, bir yandan da uluslararası standartlara göre etnik, dinsel ve dilsel bir azınlık grubu oluşturmaktadırlar. Bu saptamalardan hareketle, Güney Kıbrıs'ta yaşayan Kıbrıslı Türklerin ve eğitim dili olarak Türkçeyi kullanan Gurbetlerin Türkçe eğitim görme haklarını hem insan hem de azınlık haklarıyla ilgili belgelerden incelemek ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin yükümlülüklerini ortaya koymak yerinde olacaktır.

Bu noktada ele alınması gereken ilk belge, 10 Aralık 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'dir. Bildirge'nin 26/3. maddesinde “ana-babaların, çocuklarına verilecek eğitimi seçmede öncelikle hak sahibi olduğu” vurgulanmıştır. 21 Aralık 1965'te imzalanıp 4 Ocak 1969'da yürürlüğe giren BM Her Türlü İrk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin 5. maddesinin e(v) fıkrasında ise imzacı devletler, “eğitim hakkıyla ilgili olarak her türlü ırk ayrımcılığını yasaklayarak ortadan kaldırmak ve eşitliği sağlamak” yükümlülüğünü üstlenmişlerdir. Kıbrıs Cumhuriyeti Sözleşme'yi 12 Aralık 1966'da imzalamış, 21 Nisan 1967'de de onaylamıştır.

Eğitim hakkıyla ilgili düzenlemelere 16 Aralık 1966'da imzalanan ve 3 Ocak 1976'da yürürlüğe giren BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nde de yer verilmiştir. Sözleşme'nin 13/3 maddesinde taraf devletlerin, “ana-babaların ya da –kimi durumlarda- yasal vasilerin, devlet tarafından kurulanların dışında, devletçe konulmuş ya da onanmış belli eğitim ölçülerine uyan okulları seçme özgürlüklerine saygı gös-

terecekleri” belirtilmiştir. Kıbrıs Cumhuriyeti 9 Ocak 1967’de Sözleşme’yi imzalamış, 2 Nisan 1969’da da onaylamıştır.

16 Aralık 1966’da imzalanarak 23 Mart 1976’da yürürlüğe giren BM Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi’nin 27. maddesi azınlıklara mensup kişilerin ana dilde eğitim haklarını da kapsayan önemli bir düzenleme getirmektedir. Madde, şu düzenlemeyi içermektedir: “Etnik, dinsel ya da dilsel azınlıkların bulunduğu ülkelerde, bu azınlıklara mensup kişiler, gruplarının diğer üyeleriyle birlikte, kendi kültürlerini yaşamak, kendi dinlerini açıkça ilan etmek ve uygulamak, ya da kendi dillerini kullanmak hakkında yoksun bırakılamazlar.”

27. maddede “gruplarının diğer üyeleriyle birlikte azınlıklara mensup kişilerin topluluk olarak” ifadesine yer verilmesi, azınlık mensuplarının ana dillerini kullanmalarının sadece özel yaşamlarıyla sınırlı olmadığını göstermektedir. Madde, sözleşmeciler devletlere, azınlıkların dillerini koruma ve geliştirme yönündeki çabalarına müdahale etmeme gibi pasif bir tutum takınma ve bu yöndeki faaliyetlerini destekleyici gerekli önlemleri alma hususlarında sorumluluk yüklemektedir. Kıbrıs Cumhuriyeti 19 Aralık 1966’da Sözleşme’yi imzalamış, 2 Nisan 1969’da da onaylamıştır.

BM Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) tarafından 14 Aralık 1970’te kabul edilen Eğitimde Ayrımcılığa Karşı Sözleşme’nin 1. maddesinin b fıkrasında, ayrımcılık teriminin, “herhangi bir kişi ya da grubu düşük standartlı bir eğitimle sınırlamak üzere yapılan herhangi bir ayrımı, dışlamayı ya da yeğlemeyi içerdiği” belirtilmektedir. Sözleşme’nin 4. maddesinin b fıkrasında ise, taraf devletler, “aynı düzeydeki kamu eğitim kurumlarında eğitim standartlarının eşdeğerde olmasını ve eğitimin niteliğine ilişkin koşulların eş düzeyde tutulmasını güvence altına almayı” kabul etmişlerdir. Kıbrıs Cumhuriyeti tarafından 9 Haziran 1970’te imzalanan Sözleşme, 9 Eylül 1970’te kendisi bakımından yürürlük kazanmıştır.

BM bünyesindeki bir başka önemli sözleşme, 20 Kasım 1989’da kabul edilip 2 Eylül 1990’da yürürlüğe giren Çocuk Hakları Sözleşmesi’dir. Sözleşme’nin 28/1. maddesinde, sözleşmeciler devletlerin, eğitim hakkını “fırsat eşitliği temeli üzerinde tedricen gerçekleştirilmesini kabul ettikleri” ifade edilmiştir. 29. maddenin 1. fıkrasının (c) bendinde taraf devletlerin, “çocuğun eğitiminin ana-babasına, kültürel kimliğine, dil ve değerlerine, çocuğun yaşadığı veya geldiği menşe ülkenin ulusal değerlerine ve farklı uygarlıklara saygısının geliştirilmesine yönelik olmasını kabul ettikleri” belirtilmiştir. Sözleşme’nin 30. maddesi ise Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi’nin 27. maddesinde tanınan hakları azınlık mensubu çocuklar bakımından yinelemiştir. 5 Ekim 1990’da imzalanmasının, 7 Şubat 1991’de de onay belgesinin BM’ye verilmesinin ardından Sözleşme, 9 Mart 1991’den itibaren Kıbrıs Cumhuriyeti bakımından yürürlük kazanmıştır.

Konuyla ilgili çalışmalar yalnızca BM’yle sınırlı kalmamış, AK bünyesinde kabul edilen sözleşmelerde de ayrımcılığın önlenmesiyle ve eğitim hakkıyla ilgili düzenlemelere yer verilmiştir. Bunların başında, 4 Kasım 1950’de imzalanarak 3 Eylül 1953’te yürürlük kazanan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) gelmektedir. AİHS’nin 14.

maddesi ile 4 Kasım 2000’de imzalanıp 1 Nisan 2005’te yürürlüğe giren AİHS’ye Ek 12 Numaralı Protokol’ün 1. maddesinde her türlü ayrımcılık yasaklanmıştır. Eğitim hakkı ise, AİHS’yle aynı tarihte yürürlüğe giren AİHS’ye Ek 1 Numaralı Protokol’ün 2. maddesinde düzenlenmiştir. Madde, şu düzenlemeyi içermektedir: “Hiç kimse eğitim hakkından yoksun bırakılamaz. Devlet, eğitim ve öğretim alanında yükleneceği görevlerin yerine getirilmesinde, ana ve babanın bu eğitim ve öğretimin kendi dinî ve felsefi inançlarına göre yapılmasını sağlama haklarına saygı gösterir.”

Görüldüğü gibi, maddenin ilk cümlesinde “kimsenin eğitim hakkının yadsınamayacağı”, ikinci cümlede ise “devletin, eğitim ve öğretimle ilgili üstlendiği işlevleri yerine getirirken ebeveynlerin dinsel ve felsefi inançlarına saygı göstermesi gerektiği” belirtilmiştir. Bunların dışında eğitim hakkının içeriğinden ve unsurlarından söz edilmemiştir. Bununla birlikte Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), verdiği kararlarla bu hakkın içeriğini ve sınırlarını saptamış, ana dilde eğitim hakkının bu madde bağlamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceğini tartışmıştır. Örneğin, Belçika Dil Davası’nda ana dilde eğitim meselesini öncelikle 2. maddenin ilk cümlesinden hareketle değerlendiren AİHM, burada eğitimin hangi dilde yapılacağı konusunda bir düzenleme getirilmediğini belirtmiştir. Ardından, 2. maddenin 2. cümlesini ele alan Mahkeme, ana-babanın dille ilgili tercihini, eğitim ve öğretimde ebeveynlerin dinî ve felsefi inançlarına devletçe saygı gösterilmesi gerektiği yönündeki yükümlülük kapsamında değerlendirmemiştir. Bunlardan yola çıkan Mahkeme, AİHS’nin, ana-babaya ulusal bir dilin veya dillerin dışında istedikleri dilde eğitim yapılması yönünde bir hak tanımadığını ifade etmiştir. Mahkeme, böyle bir hakkın kabul edilmesi halinde ortaya sözleşmecî devletlerin yetkileri dâhilindeki tüm yerlerde her dileylene istediği dilde eğitim yapabilme olanağının sağlanması gibi “tuhaf” bir sonucun ortaya çıkacağını vurgulamıştır. Ayrıca Mahkeme, sözleşmecî devletlerin kendi yetki alanları dâhilinde yaşayan herkese eğitimde kullanılacak dil konusunda özel haklar vermek istemiş olsalardı bunu, 5. maddenin 2. fıkrasında ve 6. maddenin 3. fıkrasının (a) ve (e) bendlerinde dil konusunu düzenledikleri gibi, açıkça belirtmiş olacaklarını ifade etmiştir (European Court of Human Rights, 1968). Burada konumuzla doğrudan ilgili olan husus, AİHM’nin, Sözleşme’nin ana-babaya ulusal bir dilin veya dillerin dışında istedikleri bir dilde eğitim yapılması yönünde bir hak tanımadığına dair yorumudur. Türkçenin Kıbrıs Cumhuriyeti’nin ulusal/resmî dillerinden biri olduğu anımsanırsa, Güney Kıbrıs’ta yaşayan Kıbrıslı Türklerin Türkçe eğitim taleplerinin Sözleşme’den doğan bir hak olduğu görülmektedir.

Stankov, Trayanov, Stoychev, Ilinden, Mechkarov ve Bulgaristan’a Karşı davasında ise Avrupa İnsan Hakları Komisyonu (AİHK), başvuruçuların Makedonca’yı Bulgaristan’daki özel okullarda okutmak veya bu dilde eğitim veren okullar açmak için engellemeyle karşılaşmaları, bundan hareketle ayrımcılığa maruz kaldıkları iddiasını kanıtlayamadıklarını belirtmiştir. Komisyon’un bu saptamasından hareketle, Sözleşme’nin devlete ana dilde eğitim veya ana dilin öğrenimine ilişkin pozitif yükümlülük getirmediğini, bu konularda getirilecek bir engellenmenin ayrımcılık yasağı bakımından bir ihlal doğurabileceğini, yani devletin burada bir negatif yükümlülüğünün bulunduğunu söylemek mümkündür

(İnceoğlu, 2013). Dolayısıyla, Kıbrıs Cumhuriyeti adına hareket eden Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin (GKRY) ana dilde eğitimle ilgili herhangi bir engelleme girişimi bu bağlamda değerlendirilebilir.

Konu, 1974'teki askerî müdahalesinin ardından Kıbrıs'ta insan hakları ihlallerinde bulunduğu iddiasıyla Kıbrıs Cumhuriyeti'nin 1994'te Türkiye aleyhine AİHM'ye yaptığı dördüncü devlet başvurusunda da gündeme gelmiştir. Kararını 10 Mayıs 2001'de açıklayan Mahkeme'nin ve AİHK'nın konuyla ilgili saptamaları dikkat çekicidir (European Court of Human Rights, 2001).

Komisyon'a göre, 1974 öncesinde Kuzey Kıbrıs'ta Rumlar bakımından mevcut olan ortaöğrenim olanakları bu tarihten sonra Kıbrıs Türk makamlarınca ortadan kaldırılmıştır. Bundan dolayı, kuzeyde yaşamlarını sürdürmeye devam eden Rumların, çocuklarının etnik ve kültürel gelenekleri çerçevesinde yetişmeleri ve Yunanca eğitim almaları yönündeki meşru istekleri karşılanmamıştır. Komisyon, Kıbrıslı Türk yetkililerin kuzeydeki Rum ailelerin çocuklarının Güney Kıbrıs'taki orta dereceli okullara gitmelerine izin vermelerini kuzeyde ortaöğrenim olanaklarının bulunmamasını telafi eden bir uygulama olarak değerlendirmemiştir. Buna neden olarak Komisyon, kuzeydeki ailelerinden ayrılarak güneyde okuyup belli bir yaşa gelmiş olan öğrencilerin kuzeye kesin dönüşlerinin Kıbrıs Türk makamlarınca engellenmesini göstermiştir. Bunlardan hareketle Komisyon, Ek Protokol'ün 2. maddesinin ihlâl edildiğini belirtmiştir (European Court of Human Rights, 2001).

AİHM ise konu hakkında verdiği kararında, "12 yaşına ulaşmış, dolayısıyla da ortaöğrenim çağına gelmiş olan ve kuzeyde yaşayan her kişinin eğitimini Türkçe veya İngilizce dilinde eğitim veren okullarda sürdürebileceğini, bundan dolayı Ek Protokol'ün 2. maddesi dar yorumlandığı zaman konuyla ilgili herhangi bir ihlâlin bulunmadığını" ifade etmiştir (parag.277). Ayrıca Mahkeme, Belçika Dil Davası'nı referans göstererek, 2. maddede eğitimin yürütüleceği dille ilgili olarak herhangi bir düzenleme getirilmediğini belirtmiştir. Bununla birlikte Mahkeme, Kuzey Kıbrıs'ta yaşamlarını sürdüren ve Yunanca eğitim veren bir ilkokula sahip olan Rumların Yunancadan başka bir dilde ortaöğrenim olanaklarına sahip oldukları yönündeki savunmayı gerçekçi bulmamış, ilkokulda Yunanca eğitim verilebiliyorsa bu olanağın niye ortaöğrenim düzeyinde söz konusu olmadığını sorgulamıştır. Bunun ardından Mahkeme, ilköğrenimde sağlanan Yunanca eğitim olanağının ortaöğrenim bakımından söz konusu olmamasının eğitim hakkının ihlâlini oluşturduğunu belirtmiştir. Mahkeme, ayrıca, Sözleşme'nin özel hayata, aile hayatına, konuta ve haberleşme hakkına saygı gösterilmesini düzenleyen 8. maddesinin ihlâl edildiğini belirtmiş, bu madde ile eğitim hakkı arasındaki ilişkiyi vurgulamıştır. Mahkeme, "kuzeyde bir ortaokul bulunmaması nedeniyle Rum çocukların güneyde eğitim almaya zorlanmalarına, bu nedenle ailelerinden kopmak zorunda kalmalarına ya da çocuklarından kopmak istemeyen ailelerin evlerini bırakarak güneye gitmek durumunda bulunmalarına, üstelik daha sonra bir daha kuzeye dönüp yerleşmelerine izin verilmemesine" dikkat çekmiştir (parag.300). Sonuç olarak Mahkeme, her ne kadar Sözleşme'de eğitimde kullanı-

lacak dil konusunda bir düzenleme bulunmasa da, bu nedenlerden dolayı Kuzey Kıbrıs'ta yaşayan Rumların eğitim haklarının ihlâl edildiğini belirtmiştir. 1974 sonrasında Kuzey Kıbrıs'ta yaşamaya devam eden Rumlar ile Güney Kıbrıs'ta yaşayan Kıbrıslı Türklerin 8. madde bağlamında söz edilen koşullarının aynı olmadığı açık olmakla birlikte, burada Komisyon'un kuzeydeki Rumların etnik ve kültürel gelenekleri doğrultusunda yetişmeleri ve Yunanca eğitim görme konularındaki meşru taleplerinin karşılanmadığı yönündeki saptaması konumuz bakımından önemlidir. Kıbrıs Cumhuriyeti AİHS'yi 16 Aralık 1961'de imzalayarak 6 Ekim 1962'de onaylamıştır. Ek 1 Numaralı Protokol'e de yine bu tarihte taraf olmuştur. Dolayısıyla ana dilde eğitim hakkıyla ilgili olarak AİHS bağlamında söylenenlerin tümü Kıbrıs Cumhuriyeti'ni bağlamaktadır (European Court of Human Rights, 2001).

AİHS dışında AK bünyesinde kabul edilen Bölgesel Diller ya da Azınlık Dilleri Avrupa Şartı ile Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşme konuyla ilgili önemli düzenlemeler getirmektedir. 5 Kasım 1992'de imzaya açılıp 1 Mart 1998'de yürürlük kazanan Bölgesel Diller ya da Azınlık Dilleri Avrupa Şartı'nın 8. maddesinde, devletin resmî dil veya dillerinin öğretilmesi hakkına hanel getirmemek koşuluyla taraf devletler, "ilgili bölgesel veya azınlık dillerinde eğitim sağlamak veya ailesi bu yönde talepte bulunan ve sayıca yeterli oldukları düşünülen öğrencilere uygulamak" konusunda taahhütte bulunmuşlardır. Kıbrıs Cumhuriyeti, 12 Kasım 1992'de imzalamış olduğu Sözleşme'yi 26 Ağustos 2002'de onaylamıştır. Sözleşme, Kıbrıs Cumhuriyeti bakımından 1 Aralık 2002'de yürürlük kazanmıştır.

1 Şubat 1995'te imzaya açılıp 1 Şubat 1998'de yürürlüğe giren Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşme'nin 14. maddesinin 2. fıkrasında ise, "ulusal azınlıklara mensup kişilerin geleneksel olarak ya da önemli sayıda yaşadıkları bölgelerde, yeterli talebin olması halinde sözleşmecî devletlerin mümkün olduğu ölçüde azınlıklara mensup kişilerin azınlık dilinin öğretilmesi veya bu dilde eğitim görmeleri için yeterli fırsatları sağlama yönünde çaba gösterecekleri" belirtilmiştir. Kıbrıs Cumhuriyeti, Çerçeve Sözleşme'yi 1 Şubat 1995'te imzaladıktan sonra 4 Haziran 1996'da onaylamıştır. Sözleşme, Kıbrıs Cumhuriyeti bakımından 1 Şubat 1998'de yürürlük kazanmıştır. Bu noktada, ana dilde eğitim hakkıyla ilgili olarak yukarıda belirtilen uluslararası düzenlemeler karşı Kıbrıs Cumhuriyeti'nin konumuz bağlamında herhangi bir yorum beyanında ve/veya çekince bulunmadığını belirtmek gerekmektedir. Dolayısıyla, yukarıda belirtilen düzenlemelerin tümü Kıbrıs Cumhuriyeti'ni, dolayısıyla da bu Cumhuriyet adına hareket eden GKRY'yi hukuken bağlamaktadır.

Ana dilde eğitim hakkıyla ilgili olarak Kıbrıs Cumhuriyeti'nin iç hukuk ve uluslararası hukuktan doğan yükümlülüklerini bu şekilde aktardıktan sonra konuyla ilgili gelişmeleri incelemeye geçebiliriz.

4. Konuyla İlgili Yaşanan Gelişmeler

Güney Kıbrıs'ta yaşayan Kıbrıslı Türklerin Türkçe eğitim görme haklarının 1974'ten sonra gündeme gelmesi, 1990'lı yıllarda, özellikle ekonomik nedenlerden dolayı bazı

Kıbrıslı Türkler ile Gurbetlerin gayri resmî yollardan kuzeyden güneye geçerek özellikle Limasol şehrine yerleşmeye başlamalarıyla söz konusu olmuştur. Bu kitlenin sayıca artması ve ana dilde eğitim ihtiyacının belirmesi üzerine, BM Barış Gücü'nün Haziran-Aralık 1995 döneminde Kıbrıs'taki faaliyetleriyle ilgili olarak BM Genel Sekreteri'nin Güvenlik Konseyi'ne sunduğu 10 Aralık 1995 tarih ve S/1995/1020 sayılı raporda Kıbrıs Cumhuriyeti'ne, kendi yetki alanı dâhilinde yaşamakta olan Kıbrıs Türk topluluğu için Türk dilinin, edebiyatının ve kültürünün öğretilmesine yönelik uygun olanaklar yaratması çağrısında bulunulmuştur (United Nations Security Council, 1995).

Raporun ardından, 1996 yılında bir grup Kıbrıslı Türk Limasol'da bir Türk ilkokulunun açılması yönünde Kıbrıs Rum yetkililer nezdinde girişimlerde bulunmuşlar, bu yönde yetkililerden söz almışlardır (Cansu ve Sarıca, 2005; Kabaran, 2004). Konu, BM Genel Sekreteri'nin Güvenlik Konseyi'ne sunduğu 1996 tarihli raporda yeniden yer almıştır. Raporda, Rum hükümetinin, Kıbrıslı Türk öğretmenlerin görev yapacağı bir Türk ilkokulunun açılması yönünde Barış Gücü'nün tavsiyesini kabul ettiği belirtilmiştir (United Nations Security Council, 1996). Bu olumlu gelişmeye rağmen konu, 23 Nisan 2003 tarihinde Kuzey Kıbrıs ile Güney Kıbrıs arasındaki karşılıklı geçişlere Kıbrıs Türk tarafınca izin verilmesine kadar gündemden düşmüş ama bu tarihten sonra Limasol'da yaşayan Kıbrıslı Türklerin ve Gurbetlerin sayıca artmasıyla daha yoğun olarak gündemde yer almaya başlamıştır. Eylül 2004'te Kuzey Kıbrıs'ın Dipkarpaz köyünde o bölgede meskûn Rumlar için bir ortaokulun açılması, konuyu iki toplum arasındaki ana gündem maddelerinden birisi haline getirmiştir. Güneyde yaşayan Kıbrıslı Türkler, sayıca daha az olan Karpazlı Rumlar için ilkokulun yanı sıra ortaokulun da açıldığını, buna karşılık kendilerinin böyle bir olanaktan mahrum bırakıldıklarını dile getirmeye başlamışlardır. Gerçekten de, Dipkarpaz Rum İlkokulu ve Ortaokulu'nun eğitim ve öğretime başladığı 13 Eylül 2004'te ilkokulda 9, ortaokulda da 12 kayıtlı öğrenci varken (Ülker, 2004; United Nations Economic and Social Council, 2005.), Kasım 2004'te Limasol'daki Rum anaokulu, ilkokul ve ortaokullarında okuyan Kıbrıslı Türk çocukların sayısı sırasıyla 10, 63 ve 4 şeklinde olmuştur ("Güney'deki Okullarda," 2004). Kıbrıslı Türk yetkililer ise, okulun açılmasının gerekliliğini vurguladıktan sonra konuyla ilgili düzenlemeler getiren tüm belgelerin eğitim konusunu Türk ve Rum toplumlarının yetkisine bıraktıklarını, dolayısıyla Limasol'da bir Türk okulu açma ve yönetmenin Kıbrıs Türk toplumunun en doğal haklarından birisini oluşturduğunu belirtmişler ve meselenin çözümü için BM ve AK nezdinde girişimler başlatmışlardır ("Limasol'a Türk," 2004; "Serdar Denктаş," 2004).

Kıbrıs Türk tarafından gelen bu talep ve girişimler, Rum Yönetimi tarafından birbiriyle çelişen açıklamalarla karşılanmıştır. Rum Yönetimi tarafından Ocak 2005'te yapılan ilk açıklamalarda söz konusu talebin olumlu karşılandığı belirtilmekle birlikte, okulun statüsünün ne olacağı, nasıl faaliyet göstereceği ve hangi kurumun yetkisi altında bulunacağı konularında ciddi sorunların bulunduğu ifade edilmiştir. Dile getirilen en büyük sorun, okulun Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nın 20 ilâ 87. maddelerinde düzenlendiği şekliyle Kıbrıs Türk toplumunun mu, yoksa 1993 yılında oluşturulan Kıbrıs Cumhuriyeti Eğitim ve Kültür Bakanlığı'nın mı yetkisi altında faaliyet göstereceği yönünde olmuştur ("Güney'de Gündem," 2005).

Konuyla ilgili tartışmalar sürerken, Rum Eğitim ve Kültür Bakanlığı, Kıbrıslı Türk öğrencilerin eğitim düzeylerini yükseltmek amacı doğrultusunda özel önlemler alındığını açıklamıştır. Bu çerçevede, Kıbrıslı Türk ve Gurbet öğrencilerin en yoğun olarak bulunduğu Limasol'daki Ayios Antonios Rum devlet okulunda Türk öğrenciler, okul idaresi ve öğrenci velileri arasında gerekli iletişimin sağlanabilmesi ve okul saatlerinde öğrencilere Türkçe dersinin verilebilmesi için Kıbrıslı Türk ilkökul öğretmenlerinin görevlendirileceği bildirilmiş ve Kıbrıs Türk basınına öğretmen arandığına ilişkin ilanlar verilmiştir. Türk okulu açmak yerine ana dilde eğitim taleplerini bu şekilde berhava etmeye çalışan Rum Yönetimi'nin bu tavrına karşılık olarak Kıbrıs Türk liderliği tarafından yapılan açıklamalarda, Dipkarpaz'daki Rum okullarının faaliyetleri nasıl yürütülüyorsa açılması talep edilen Türk ilkökulunun faaliyetlerinin de aynı şekilde yürütülmesi ve Dipkarpaz'daki Rum okullarına uygulanan statünün Limasol'daki Türk okuluna da uygulanması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca, Türk okulunun Rum Eğitim Bakanlığı'na bağlı olarak açılması halinde Dipkarpaz'daki Rum okullarının statülerinin yeniden değerlendirileceği söylenmiş ve söz konusu okulların yasayla KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı'na bağlanabileceği uyarısında bulunulmuştur ("Talat: Limasol'da," 2005; Cansu ve Sarıca, 2005).

Konuyla ilgili karşılıklı açıklamaların ardından Kıbrıs Rum Yönetimi, sürpriz bir şekilde, BM Barış Gücü'ne ilettiği 31 Mart 2005 tarihli mektupla Limasol'da yaşayan Kıbrıslı Türkler için bir Türk ilkökulu açma taahhüdünde bulunmuştur. BM Barış Gücü de, bu taahhüdün nasıl uygulanacağına ilişkin olarak Rum Yönetimi'nin yetkili organlarıyla görüşmeler başlattığını açıklamıştır (United Nations Security Council: 2005). Bu gelişmenin ardından GKRY Bakanlar Kurulu 25 Ağustos 2005'te Limasol'da bir Türk okulu açma kararı almıştır. Bu karara rağmen Rum Yönetimi konuyla ilgili somut adım atmak yerine, tabir caizse, zikzaklar çizmeye başlamıştır. Bu çerçevede Rum Yönetimi, önce, okulun açılıp açılmamasıyla ilgili olarak Limasol'daki Kıbrıslı Türklerin görüşlerini almak amacıyla anket düzenlendiğini açıklamış, bunun sonucunda, Kıbrıslı Türk ailelerin çocuklarını Türk okulu yerine Rum devlet okullarına göndermeyi tercih ettiklerinin ortaya çıktığını ve hükümetin konuyla ilgili girişimlerinin ailelerce desteklendiğini iddia etmiştir (The European Commission against Racism and Intolerance, 2005; United Nations, Committee on Economic, Social and Cultural Rights, 2015). Buna karşılık Cumhurbaşkanı Mehmet Ali Talat, BM Barış Gücü'nün yaptığı ankette göre 50 Kıbrıslı Türk çocuğunun ayrı Türk okulu istediğini belirtmiştir. Rum yönetiminin bu anketi değersiz bularak yeni bir anket yaptırdığını söyleyen Talat, bu ankette tek bir Kıbrıslı Türk'ün bile Türk okulunda eğitim almayı istemediği sonucunun ortaya çıkmasının anketin inandırıcılığını sorgulattığını belirtmiştir ("Cumhurbaşkanı Talat," 2005). Eylül 2005'te Rum Yönetimi tarafından yapılan bir başka açıklamada ise, Ayios Antonios Rum devlet okulunda okuyan Türk öğrencilere bedava Türkçe ve Rumca dersler verileceği, halen burs alanlara burs verilmeye devam edileceği ve burada Kıbrıslı Türk öğretmenlerin görevlendirileceği belirtilerek Kıbrıs Türklerin ayrı okul taleplerinin önüne geçilmeye çalışılmıştır ("Kıbrıslı Türk," 2005). Aradan bir hafta geçmeden Rum Eğitim Bakanlığı, Türk okulunun açılacağına yönelik yeni bir açıklamada bulunmuştur. Buna göre Rum Eğitim

Bakanlığı, Kıbrıs Türk tarafının okulun faaliyetlerine hiçbir şekilde karışamayacağını, okulun Limasol Kaymakamı başkanlığında, veliler ile Eğitim ve Çalışma Bakanlıklarının temsilcilerinin yer alacağı bir konsey tarafından yönetileceğini, ders kitaplarının bazılarının BM aracılığıyla Kuzey Kıbrıs'tan, geriye kalanlarının da Türk okullarının bulunduğu Yunanistan'dan getirileceğini belirtmiştir ("Limasol'daki Türk," 2005).

Aslında bu açıklamalar Rum yönetiminin Türk okulu açma gibi bir niyet taşımadığını, gelebilecek uluslararası baskılara karşı eğer okulun açılmasına onay vermek zorunda kalırsa, bu okulun faaliyet ve yönetiminin, öğretmenlerin atanmasının, müfredat ile okutulacak ders kitaplarının belirlenmesinin Rum Eğitim Bakanlığı'nın yetkisi dâhilinde olacağını göstermiştir. Gerçekten de kısa bir süre sonra Rum Yönetimi, yapıldığı iddia edilen anketin sonuçları göz önünde bulundurularak, Türk okulu yerine Ayios Antonios devlet okulunda Türkçe dersinin verileceği bir sınıf açma kararının alındığını, bununla birlikte ileride asgari 5 öğrenci tarafından talep edilmesi halinde okulun açılabileceğini bildirmiştir ("Okul Krizi," 2005).

Bu gelişmeler üzerine Kuzey Kıbrıs'ta örgütlü olan Kıbrıs Türk Öğretmenler Sendikası (KTÖS), "Kıbrıslı Türklerin Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'ndan kaynaklanan eğitim haklarının gasp edildiği" iddiasıyla Rum Hükümeti'ne karşı 14 Aralık 2005'te Kıbrıs Cumhuriyeti Yüksek Mahkemesi nezdinde dava açmıştır ("Çok Ciddi," 2005). Dava dosyasında gündeme getirilen hususları temel alarak (Kıbrıs Yüksek Mahkemesi, 2005), Kıbrıs Cumhuriyeti adına hareket eden GKRY'nin konuyla ilgili iç hukuk ihlallerini şu şekilde özetlemek mümkündür.

Öncelikle belirtilmesi gereken husus, Limasol'daki bir Rum okulunda Kıbrıslı Türk öğrenciler için sınıf açılmasına, yani doğrudan Türk toplumunun yetkisi dâhilinde bulunan bir konuya ilişkin karar alan Bakanlar Kurulu'nun yapısının ve yetkisinin Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'na aykırı olduğudur. Anayasa'nın 46. maddesi uyarınca Bakanlar Kurulu'nun 7 Rum ve 3 Türk bakandan oluşması gerekirken, üye sayısı 11'e çıkarılan söz konusu kurul bugün artık tümüyle Rumlardan oluşmaktadır. Dolayısıyla, Anayasa'ya aykırı bir durum söz konusudur. Diğer yandan, konuyla doğrudan ilgili bakanlık olan Eğitim ve Kültür Bakanlığı Anayasa'da yer almayıp 47/1993 sayılı yasayla oluşturulmuştur. Bu noktada, Bakanlığın kurulmasını öngören yasa, Anayasa'nın 62/2. maddesinde belirtildiği şekliyle, % 30'u Türk üyelerden oluşması gerekirken artık tümüyle Rumlardan oluşan Temsilciler Meclisi tarafından kabul edilmesi nedeniyle Anayasa'ya aykırılık taşımaktadır. Dolayısıyla, Bakanlar Kurulu ile Eğitim ve Kültür Bakanlığı'nın konuyla ilgili aldıkları kararın ve yaptıkları her türlü işlemin başından itibaren sakat ve geçersiz olması ve herhangi bir hukuki sonuç doğurmaması gerekmektedir. Rum Yönetimi, zorunluluk doktrini çerçevesinde devletin devamlılığı gereği olarak Anayasa ve devlet yönetiminde tek taraflı değişikliklere gidilmek zorunda kaldığını sürekli dile getirse de, eğitim gibi doğrudan Kıbrıs Türk toplumunun yetkisinde bulunan bir konuya müdahalesi açık şekilde Anayasa'ya aykırılık taşımaktadır.

Üzerinde durulması gereken bir diğer konu, Anayasa'nın 6. maddesiyle ilgilidir. Bu maddede, yürütme kuvveti kullanan veya idari görevler yerine getiren herhangi bir orga-

nın, makamın veya şahsın işlem ve kararlarının herhangi bir cemaat veya cemaatin bir ferdi aleyhine ayrımcılık teşkil edemeyeceği hususu düzenlenmiştir. Bu hükme rağmen, Eğitim ve Kültür Bakanlığı kurularak Türk Cemaat Meclisi'nin münhasır yasama yetkisine giren eğitim konusunda Kıbrıslı Türkler aleyhine ayrımcılık içeren bir karar alınması ve bunun uygulanması söz konusu maddenin ihlâlidir.

Bir diğer önemli husus, konuya ilişkin alınan karar ve yapılan işlemlerde kullanılan dille ilgilidir. Anayasa'nın 3/1. maddesinde Kıbrıs Cumhuriyeti'nin resmî dillerinin Türkçe ve Yunanca olduğu belirtilmiş, 2. fıkrada da yasama, yürütme ve yönetimle ilgili işlem ve belgelerin her iki resmî dilde yazılacağı ve Resmî Gazete'de yayınlanmak suretiyle ilan edileceği hükmü düzenlenmiştir. Bu açık hükme rağmen, konuyla ilgili karar ve işlemlerde hiç Türkçe kullanılmamış, üstelik konu hakkındaki karar Resmî Gazete'de yayınlanmamıştır.

Bunların dışında, konuyla doğrudan ilgili olan ve çalışmanın başında değinilen Anayasa'nın 20. ve 87. maddeleri de ihlâl edilmiştir. Bu maddelerde eğitimle ilgili her türlü konu Cemaat Meclisleri vasıtasıyla Kıbrıs Türk ve Rum toplumlarına bırakılmış olmakla birlikte, Rum Bakanlar Kurulu ile Eğitim Bakanlığı'nın aldığı karar Türk Cemaat Meclisi'nin eğitim, kültür ve öğretim konularında münhasır yasama yetkisine bir müdahale oluşturmaktadır. Bundan dolayı ilgili kararın yetkisiz bir işlem şeklinde değerlendirilmesi gerekmektedir.

Bir diğer husus, Anayasa'nın değiştirilmesiyle ilgili düzenlemeler getiren 182. maddeyle ilgilidir. 182. maddede, Anayasa'nın Ek III'ünde gösterilen maddeler veya bu maddelerin kısımları Anayasa'nın temel maddeleri olarak değerlendirilmekte, bu maddelerin gerek değiştirme, gerek ilave, gerekse kaldırma suretiyle tadil edilemeyecekleri belirtilmektedir. Konuyla doğrudan ilgili olan Anayasa'nın 3/1., 3/2., 46., 62/2. ve 87/1. maddeleri Ek III'te belirtilen maddeler arasında bulunduğundan dolayı, bunların değiştirilmesi Anayasa'nın açık ihlâli anlamına gelmektedir. Bu değişiklik işlemlerinin Anayasa'ya aykırı olmasının dışında, yukarıda da değinildiği üzere, bunların yalnızca Yunanca olarak Resmî Gazete'de yayınlanmasından dolayı bu durum Anayasa'nın bir başka ihlâlidir. Dolayısıyla, Türk üyelerin yer almadığı bir parlamentonun Anayasa'yı değiştirme yetkisinin bulunmadığı bir yana, söz konusu işlemlerin de Anayasa'ya ciddi aykırılıklar içerdiği, Türk üyelerin bulunduğu bir parlamentonun dahi bu gibi işlemlerde bulunamayacağı açıktır. Son olarak, GKRY'nin konuyla ilgili uygulamalarının, Anayasa'nın yanı sıra, başta 9/2. ve 107/2. maddeleri olmak üzere, eğitimle ilgili tüm konuları Kıbrıslı Türklerin münhasır yetkisi altına koyan Fasil 166 İlköğretim Yasası'nın ilgili maddelerine de aykırı olduğunu belirtmek gerekmektedir.

Bu açık ihlallere rağmen kararını 26 Mart 2008'de açıklayan Yüksek Mahkeme, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin mevcut okul sistemi aracılığıyla Türkçe konuşan çocukların eğitimi için yeterli önlemler aldığını, zaten Limasol'daki Türkçe konuşan topluluğun da konuya ilgisiz olup Türk okulunun açılması gibi bir taleplerinin bulunmadığını belirtmiş, dolayısıyla da başvurunun reddine karar vermiştir (United Nations Security Council, 2008). Ka-

rar, KTÖS tarafından temyize götürülmüşse de, bu başvuru da davacıların yasal menfaati bulunmadığı ve Rum Bakanlar Kurulu'nun aldığı kararın bir hükümet icraatı olmasından dolayı Yüksek Mahkeme'nin yetkisi dışında yer aldığı gerekçeleriyle 15 Nisan 2011'de reddedilmiştir ("Rum Temyiz," 2011).

Gelişmeler bu şekildeyken Rum Bakanlar Kurulu'nun konuyla ilgili aldığı kararlar kısmen hayata geçirilmiştir. Buna göre, Limasol'daki Ayios Antonios Rum devlet ilkokulunda Kıbrıslı Türkler için ayrı sınıflar oluşturulmamış, bunun yerine öğrenciler Kıbrıslı Rum öğrencilerin yer aldıkları sınıflara yerleştirilmişlerdir. Kıbrıslı Türkler bu karma sınıflardaki din ve tarih derslerinden muaf tutulmuşlar, bunların yerine kendilerine ayrı olarak Türkçe ve din dersleri verilmiştir. Aynı uygulama Ayios Antonios Ortaokulu'na giden öğrenciler bakımından da söz konusu olmuştur. Derslerin Kıbrıslı Türk ve Türkolog Kıbrıslı Rum öğretmenler tarafından verilmesi yoluna gidilmiştir. Dolayısıyla, Kıbrıslı Türkler için ayrı bir Türk ilkokulu açma bir yana, bu öğrenciler için derslerin çoğunlukla Türkçe verileceği ayrı sınıflar dahi oluşturulmamıştır. Bir diğer önemli husus, uzun bir süre Türkçe ders kitapları olmadan derslerin yürütülmüş olmasıdır. Türkçe derslerinin hem nitelik hem de nicelik olarak eksiklikler taşıdığı başta BM Çocuk Hakları Komitesi olmak üzere çeşitli platformlarda dile getirilmiştir (United Nations, Committee on the Rights of the Child, 2012). Irkçılık ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu da Rum yetkililere, Kıbrıslı Türklerin ana dilde eğitim görme haklarını tanımaları yönünde çağrıda bulunmuştur. Ayrıca, Kıbrıs Cumhuriyeti'ni, Kıbrıs'ta yaşayan çocukların milliyet veya etnik köken temelinde doğrudan veya dolaylı ayrımcılığa uğramadan eğitim görme haklarını güvence altına alma konusunda uyarmıştır (The European Commission against Racism and Intolerance, 2005). Bununla birlikte, 2013-2014 ders yılından itibaren iki konuda olumlu adım atılmıştır. Bunlardan birincisi, Türkçe dersi için öğrencilere ders kitaplarının dağıtılması, ikincisi de okul saatleri dışında ihtiyacı olan öğrenciler için destek kurslarının düzenlenmesidir. Bunların dışında, Gurbet öğrenciler için Uluslararası Roman Günü'nün kutlanması, bu çerçevede fotoğraf sergisi ve geleneksel Roman müzikleri eşliğinde konserler düzenlenmesi gibi aktiviteler hayata geçirilmiştir. Ayrıca, 2013-2016 döneminde Gurbet öğrenciler için müfredata Roman tarihi, kültürü ve diliyle ilgili bir de ders eklenmiştir (United Nations, Committee on the Elimination of Racial Discrimination, 2016). Atılan bu adımları özellikle Gurbet öğrencilerin kendi kültürlerini tanımaları ve sürdürmeleri yönünden olumlu olarak değerlendirmekle birlikte, bunları güneydeki Kıbrıs Türk topluluğunu Kıbrıslı Türkler ve Gurbetler şeklinde ikiye bölüp bir Türk ilkokulu istemek gibi ortak taleplerin önünü geçmek için Kıbrıs Rum liderliğinin manevraları olarak da düşünmek mümkündür.

5. Sonuç ve Öneriler

Buraya kadar anlatılanlardan görüldüğü gibi, GKRY'nin konuyla ilgili karar ve uygulamaları Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nın yanı sıra, çalışmanın başında incelenen ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin taraf, dolayısıyla hukuken bağlı olduğu görülen uluslararası insan

ve azınlık hakları belgelerine de aykırılık içermektedir. Buna rağmen, Eylül 2021 itibarıyla Rum Yönetimi çeşitli manevralar yaparak Limasol'da Türkçe eğitim veren bir ilkokulun açılmasını sürekli engellemektedir. Rum Yönetimi'nin bu politikasının ardında çeşitli nedenler yatmaktadır. Öncelikle, Türkçe eğitim veren okul veya okulların açılması, kimi çevreler tarafından Türkiye'nin ve Kıbrıs Türk tarafının güneydeki Türklerin sayısını arttırmak, böylece Kıbrıs'ın güneyini barışçı bir şekilde yavaşça ele geçirmek siyasetinin bir aracı şeklinde değerlendirilmektedir ("Türk İlkokulu," 2005).

Rum tarafının okulun açılmasına direnç göstermesinin bir diğer ve asıl nedeni ise, Kuzey Kıbrıs'taki siyasi otoriteyi tanımaya ve eşit statüde görmeye yönelik tüm girişim ve açılımlara karşı olmasıdır. Limasol'da Kıbrıslı Türkler için bir okulun açılması halinde, Dipkarpaz Rum İlkokulu ile Ortaokulu'nda uygulandığı şekliyle, Türk okulunun öğretmenlerinin atanmasından öğretim programının düzenlenip ders kitaplarının seçilmesine kadar okulla ilgili bütün meselelerden KKTC Eğitim Bakanlığı yetkili olacaktır. Bu durum, Rum Yönetimi'nin günümüze kadar izlediği Kıbrıs politikası bakımından rıza gösterilebilecek bir gelişme değildir. Bundan dolayı Kıbrıslı Rum yetkililer, KKTC yetkililerinin Dipkarpaz Rum Ortaokulu'nun açılmasına karşılık olarak Limasol'da Türk okulunun açılmasını talep etmelerine sürekli tepki göstermişlerdir.

Son olarak, güneyde bir Türk okulunun veya okullarının açılmasının Rum Yönetimi'nce engellenmeye devam edilmesi karşısında atılabilecek adımlar üzerinde durmak gerekir. Birinci yol, meseleyi, BM ve AK gibi konuyla ilgili uluslararası kuruluşların gündemine taşımak ve Rum Yönetimi'ni baskı altında almaktır. Bugünkü şartlarda, okulların açılması başta olmak üzere, eğitimle ilgili her türlü yetkinin bugün itibarıyla faal olmayan Türk Cemaat Meclisi'nce kullanılamayacağı ortadadır. Buna karşılık bu yetkinin, üyeleri, öğrenci velileri ve Kıbrıslı Türk öğretmenlerden oluşacak bir okul idare heyetince kullanılması ve bu heyetin BM Barış Gücü vasıtasıyla KKTC Eğitim Bakanlığı'yla iletişim halinde olup Kıbrıslı Türklerin eğitim ihtiyaçlarını karşılaması düşünülebilir. Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nın ve yukarıda değinilen uluslararası sözleşmelerin mevcut düzenlemeleri bir tarafa, Dipkarpaz'daki Rum okullarının bu şekilde eğitim-öğretim faaliyetlerini sürdürdükleri dikkate alındığında, benzer koşulların güneydeki Kıbrıslı Türkler için oluşturulması iyi niyet ilkesinin önemli bir gereği olarak karşımıza çıkmaktadır. Konunun bu şekilde uluslararası örgütlerin gündemine taşınması halinde böyle bir öneriye destek verileceğini düşünmek mümkündür.

Diğer bir yöntem AIHM'ye yapılacak bireysel başvuru yoludur. Bireysel başvuru hakkının AIHS'de düzenlenen hak ve özgürlüklerin ihlâl edilmesi üzerine bu durumdan doğrudan mağdur olan kişilerce iç hukuk yollarının tüketilmesinin ardından başvurulacak bir mekanizma olduğu dikkate alındığında, AIHM'den olumlu bir sonuç elde edilebilmesi, ancak Kıbrıs Türk Liderliği ile Limasol'da yaşayan Kıbrıslı Türklerin ortak hareket etmeleriyle mümkün olabilir. Bu çerçevede, önce güneydeki Kıbrıslı Türklerin iç hukuk yollarına başvurularının sağlanması, eğer bundan bir sonuç alınamazsa AIHM yolunun denenmesi gerekmektedir. Eğer güneyde yaşayan ve okulun açılmamasından dolayı mağ-

dur olan Kıbrıslı Türkler bu hukuki yollar hakkında bilgilendirilmezlerse ve/veya hukuki destekten mahrum bırakılırlarsa, AİHM gibi önemli bir mekanizmadan faydalanma olanağının yitireceğini akılda tutmak gerekmektedir.

Kaynakça

- Cansu, A. & Sarıca, Y.K. Türk okulu istiyoruz. (20 Mart 2005). *Kıbrıs*, s.7.
- Council of Europe, Advisory Committee on the Framework Convention for the Protection of National Minorities. (2019). *Pursuant to article 25, paragraph 2 of the Framework Convention for the Protection of National Minorities – received on 1 February 2019*”, fifth report submitted by Cyprus, ACFC/SR/V(2019)003. <https://rm.coe.int/5th-sr-cyprus-en/16809247e9> adresinden 5 Ağustos 2021’de alınmıştır.
- Council of Europe. (2012). *European Charter for Regional or Minority Languages, application of the charter in Cyprus, 3rd monitoring cycle, ECRML (2012)2. Strasbourg.* http://www.coe.int/t/dg4/education/minlang/report/EvaluationReports/CyprusECRML3_en.pdf adresinden 22 Temmuz 2021’de alınmıştır.
- Council of Europe. (2006). *Second report submitted by Cyprus pursuant to article 25, paragraph 1 of the Framework Convention for the Protection of National Minorities, ACFC/SR/II (2006) 006, Strasbourg.* <https://rm.coe.int/168008b60f> adresinden 21 Temmuz 2021’de alınmıştır.
- Cumhurbaşkanı Talat: Limasol’da Türk okulu açılmalı, aksi halde konuyu uluslararası platforma taşıyacağız. (21 Eylül 2005). *Kıbrıs*, s.4.
- Çok ciddi anayasal ihlaller var. (15 Aralık 2005). *Yenidüzen*, s.10.
- Dayioğlu, A. (2014). *Kuzey Kıbrıs’ın ‘ötekileri’: Rumlar, Maruniler, Romanlar, Aleviler, Kürtler*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Ensari, A. (2014). Ana dil eğitimi ve ana dil ile eğitimin (Bingöl’deki öğretmen, yönetici, öğrenci, veli görüşlerine göre) incelenmesi. *Bingöl Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 103-124.
- European Court of Human Rights. (2001). *Case of Cyprus v. Turkey, (application no. 25781/94), judgment, Strasbourg.* <https://www.asylumlawdatabase.eu/sites/default/files/aldfiles/CYPRUS%20v.%20TURKEY%20%282001%29.pdf> adresinden 29 Temmuz 2021’de alınmıştır.
- European Court of Human Rights. (1968). *Case ‘relating to certain aspects of the laws on the use of languages in education in Belgium’ v. Belgium (Merits), (application no. 1474/62; 1677/62; 1691/62; 1769/63; 1994/63 and 2126/64), judgment, Strasbourg.* https://www.stradalex.com/nl/sl_src_publ_jur_int/document/echr_1474-62_001-57525 adresinden 25 Temmuz 2021’de alınmıştır.

- Gök, F. (2012). Eğitim hakkı bağlamında anadilde eğitim. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 10(37), 10-20.
- Güney'de gündem; Limasol'a Türk okulu. (12 Ocak 2005). *Yenidüzen*, s.5.
- Güney'deki okullarda 77 Kıbrıslı Türk öğrenci eğitim görüyor!.. (24 Kasım 2004). *Yenidüzen*, s.5.
- İnceoğlu, S. (2013). Eğitimde anadilin yeri: Uluslararası belgeler ve yeni anayasa. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Prof. Dr. Nur Centel'e Armağan. 19(2), 151-164.
- Kabaran, Z. Limasol'a okul istiyoruz!... (1 Ekim 2004). *Yenidüzen*, s.5
- Kıbrıs Yüksek Mahkemesi, *Temyiz yargılama yetkisi* (2005). Dava no. 1614/2005.
- Kıbrıslı Türk öğrencilerle ilgili tedbirler. (22 Nisan 2005). *Kıbrıs*, s.7.
- Kyle, K. (1997). *Cyprus: In search of peace*. London: Minority Rights Group International.
- Limasol'daki Türk okuluna atama. (5 Eylül 2005). *Kıbrıs*, s.8.
- Limasol'a Türk okulu açmak için girişimler sürüyor. (15 Eylül 2004). *Kıbrıs*, s.9
- Okul krizi. (11 Eylül 2005). *Yenidüzen*, s.6.
- Rum temyiz mahkemesi KTÖS'ün müfredat ve eğitim davasını reddetti. (15 Nisan 2011). *Kıbrıs Postası*, https://www.kibrispostasi.com/c58-GUNEY_KIBRIS/n51558-Rum-Temyiz-Mahkemesi-KToSun-mufredat-ve-egitim-davasini-reddetti adresinden 7 Ağustos 2021'de alınmıştır.
- Serdar Denктаş, Limasol'da... (25 Eylül 2004). *Yenidüzen*, s.7.
- Sürmeli, H. (2015). *Anadilinde eğitim hakkı*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Talat: Limasol'da Türk okulu açma Kıbrıs Türk toplumunun işidir. (18 Mart 2005). *Kıbrıs*, s.9.
- The European Commission against Racism and Intolerance. (2005). *Third report on Cyprus (adopted on 16 December)*. <https://rm.coe.int/third-report-on-cyprus/16808b5635> adresinden 31 Temmuz 2021'de alınmıştır.
- The statute laws of Cyprus: Elementary education, chapter 166 of the laws*. (1959). London: C. F. Roworth Limited.
- Türk ilkokulu 'dikenli' konu. (9 Ocak 2005). *Yenidüzen*, s.7.
- United Nations, Committee on Economic, Social and Cultural Rights. (2015). *Consideration of reports submitted by states parties under articles 16 and 17 of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, sixth periodic reports of states parties due in 2014, Cyprus, E/C.12/CYP/6*. <https://www.refworld.org/publisher.CESCR.,CYP,5881edfe4.0.html> adresinden 3 Ağustos 2021'de alınmıştır.

- United Nations, Committee on the Elimination of Racial Discrimination. (2016). *Consideration of reports submitted by states parties under article 9 of the convention, twenty-third and twenty-fourth periodic reports of states parties due in 2016, Cyprus, CERD/C/CYP/2-24*. https://www.refworld.org/country,,CERD,_STATEPARTIESREP,CYP,4562d8b62,59787a5e4,0.html adresinden 4 Ağustos 2021'de alınmıştır.
- United Nations, Committee on the Rights of the Child. (2012). *Concluding observations on the combined third and fourth periodic report of Cyprus, adopted by the committee at its sixtieth session (29 May–15 June 2012), CRC/C/CYP/CO/3-4*. [http://www.childcom.org.cy/ccr/ccr.nsf/all/7FBA10897E849ABEC225836700349A74/\\$file/Concluding%20observations%20on%20the%20combined%20third%20and%20fourth%20periodic%20report%20of%20Cyprus%20CRC%202012.pdf?openelement](http://www.childcom.org.cy/ccr/ccr.nsf/all/7FBA10897E849ABEC225836700349A74/$file/Concluding%20observations%20on%20the%20combined%20third%20and%20fourth%20periodic%20report%20of%20Cyprus%20CRC%202012.pdf?openelement) adresinden 3 Ağustos 2021'de alınmıştır.
- United Nations Economic and Social Council. (2005). *Commission on Human Rights, questions of the violation of human rights and fundamental freedoms in any part of the world, including the question of human rights in Cyprus, E/CN.4/2005/30*. <https://digitallibrary.un.org/record/543503?ln=en> adresinden 31 Temmuz 2021'de alınmıştır.
- United Nations Human Rights Committee. (2015). *Concluding observatons on the fourth periodic report of Cyprus, CCPR/C/CYP/CO/4*. https://www.ecoi.net/en/file/local/1282555/1930_1432816132_g1508627.pdf adresinden 3 Ağustos 2021'de alınmıştır.
- United Nations Security Council. (1995). *Report of the Secretary-General on the United Nations operation in Cyprus (for the period from 16 June to 10 December 1995), S/1995/1020 (10 December)*. <https://www.cyprusun.org/?p=2764> adresinden 30 Temmuz 2021'de alınmıştır.
- United Nations Security Council. (2005). *Report of the Secretary-General on the United Nations operation in Cyprus (for the period from 21 May to 24 November 2005), S/2005/743 (29 November)*. <https://www.cyprusun.org/?p=2954> adresinden 31 Temmuz 2021'de alınmıştır.
- United Nations Security Council. (2008). *Report of the Secretary-General on the United Nations operation in Cyprus, S/2008/353 (2 June)*. <https://www.cyprusun.org/?p=3026> adresinden 2 Ağustos 2021'de alınmıştır.
- U. S. Department of State. (2020). *2020 country reports on human rights practices: Cyprus*. <https://www.state.gov/reports/2020-country-reports-on-human-rights-practices/cyprus/> adresinden 27 Temmuz 2021'de alınmıştır.
- Ülker, Ö.A. 'Evet'in ardından bir tarihi adım daha!... (14 Eylül 2004). *Yenidüzen*. s.11-12.